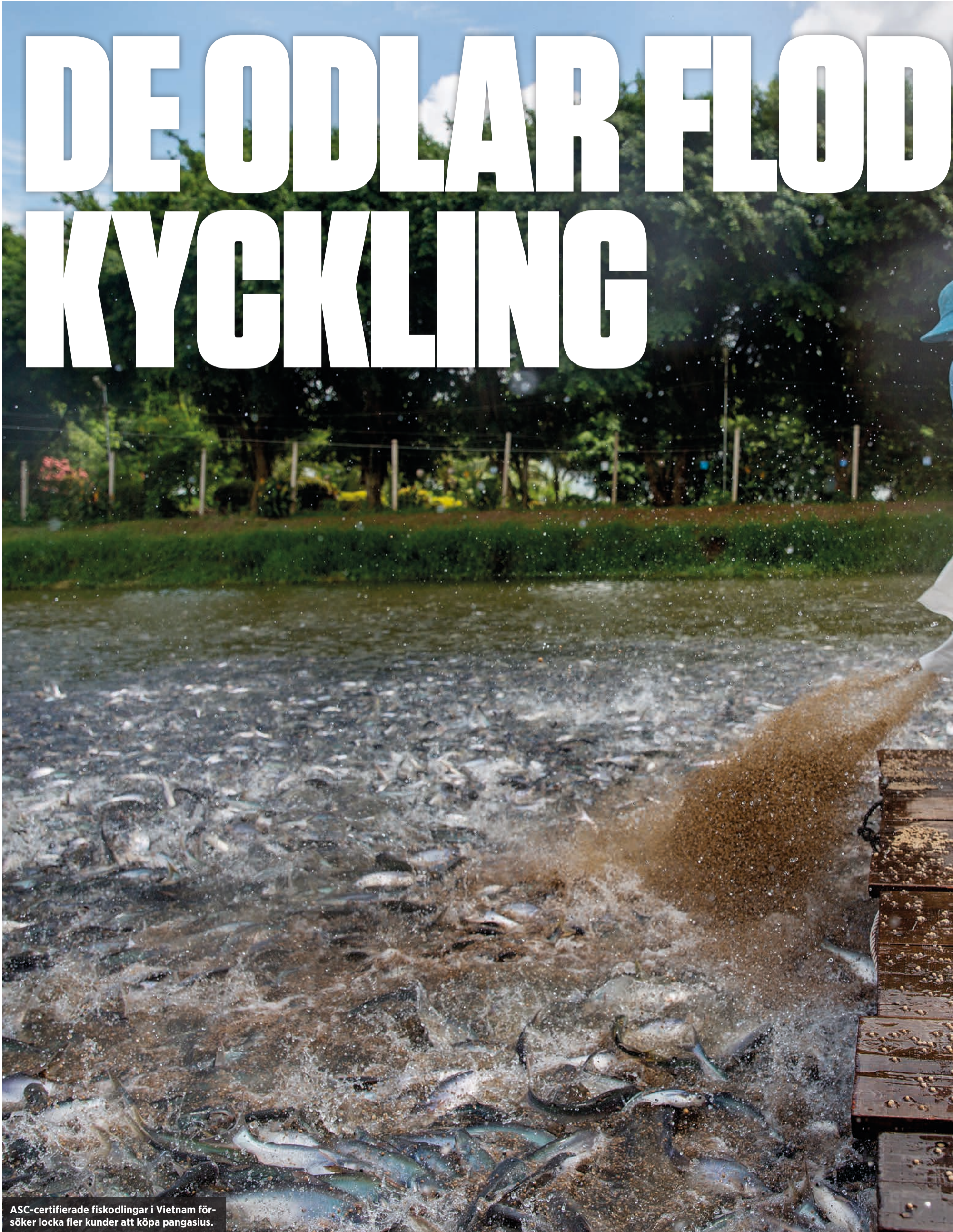

DE ODDLAR FLOD KYCKLING

ASC-certifierade fiskodlingar i Vietnam försöker locka fler kunder att köpa pangasius.

ERNAS

Fiskar och räkor på certifierade odlingar får foder som är 95 procent vegetariskt.

Tran Quang Huy jobbar med att kontrollera vattenkvaliteten och djurens välmående på räkodlingen.

VIETNAM Numera är hälften av all fisk och skaldjur som vi äter odlad. Allt fler jobbar med att odla fisk och Arbetet Global har besökt certifierade räk- och pangasiusodlingar i Vietnam.

TEXT: JOHAN AUGUSTIN FOTO: JONAS GRATZER

Arbetarna bär heltäckande vita kläder, gummi-stövlar och munskydd. Innan vi får tillträde till pangasiusproducenten Vinh Hoans fabrik får vi gå igenom desinfektionsbehandlingen för att minska risken för att sjukdomar sprids. Vi befinner oss i södra Vietnam. Fabriken som ligger i Mekongdeltas Dong Thap-provins och har 2000 anställda.

När medialarmen för några år sedan gick om att torsken hotades av utrotning - blev den betydligt billigare vita matfisken snabbt ett alternativ.

- Flodernas kyckling!

- Så kallar vi pangasius som har en neutral smak, berättar Vinh Hoans amerikanske marknadschef Max Basch, när han visar runt.

Lika snabbt som pangasius avlöste torsken blev den ett omskrivet hatobjekt. Delar av kritiken mot pangasius, eller vietnamesisk hajmal som den också kallas, har varit dess smaklösa konsistens. Kemikalier används för att den frysta fisken ska behålla sin fuktighet och suga upp ytterligare vatten - vilket ger ökad vikt och därmed högre marknadspris.

- För mycket vatten i fisken ger

en gummigaktig konsistens och smak som många människor klagat på, berättar Max Basch.

Tränga fiskdammar med överanvändning av antibiotika och kemikalier har lett till miljöproblem som övergödning i Mekongdeltat och antibiotikaresistens hos bakterier. Problemrapporeringen i media har förföljt pangasius vars popularitet och försäljningssiffror har dalat - inom EU med 40 procent på fem år, och i länder som Spanien och Italien - stört dykt.

Nu försöker man vinna tillbaka konsumenterna. Vinh Hoan behandlar inte sina filéer med kemikalier och för fem år sedan blev de Vietnams första ASC-certifierade pangasiusproducent.

Att vara ASC-certifierad innebär att hålla miljöeffekterna på en så låg nivå som möjligt. Vinh Hoan får sin fisk från Tan Thuan Dong-odlingen som består av tretton dammar intill en av bifloderna till Mekong. Anställda kastar ut pellets från en ponton i en av dammarna - och vattnet kokar av hungriga pangasius.

Fodret består till 95 procent av hållbara vegetariska källor, som lokalt odlad maniok och ris, samt amerikansk soja. 5 procent kommer från fiskprotein, även den spårbar till hållbara källor.

Dammarna, vars vattennivå ligger högre än flodvattnet för att inte läcka, muddras på övergivet foder och slammet hamnar i en särskild avfallsdamm. Vattnet testas så att nivåerna av kväve- och fosfor hålls minimala när vattnet släpps ut i floden igen. Hållbarhetsarbetet gäller även det sociala ansvaret.

Le Thi Tho, 29, har varit anställd av Vinh Hoan sedan 2008. Hon ser många fördelar i att företaget är ASC-certifierat. Hon tjänar 250 dollar i månaden, vilket är ungefär 50 dollar mer än vad hon skulle tjänat hos en konventionell fiskodlare.

- Vi har förmåner genom försäkringar, befordringar och semesterdagar, berättar hon.

Vi åker vidare till Soc Trang-provinsen där räkodlingarna breder ut sig i det flacka deltalandskapet. Vi kör på en smal väg omgärdad av kala jordvallar, där ingenting växer. Hundratals dammar med konventionella räkodlingar så långt ögat når. Mekongdeltat i södra Vietnam täcktes tidigare av mangroveskog, och uppskattning-

»Vi har förmåner genom försäkringar, befordringar och semesterdagar.«

Le Thi Tho

ar säger att hälften har skövats sedan början av 1970-talet för att göra plats åt räkodlingarna.

ASC-certifierade odlare förbinder sig att minst återplantera 50 procent av den förstörda mangroven. Stapimex är den första vietnamesiska ASC-certifierade räkodlaren och har strikta regler gällande vattenkvalitet, antibiotika och företaget använder enbart biokemikalier.

Manager Truong Quoc Binh förklarar att omställningen till hållbara dammar är kostsam i början och att det därför kan vara svårt att övertala odlare att ställa om.

- Men på sikt lönar det sig eftersom det blir större volymer och vi som odlar tjänar mer pengar, berättar hon.

Le Van Tam och Tran Quang Huy arbetar med att kontrollera vattenkvaliteten och räkornas välmående i dammarna. Båda arbetade tidigare för konventionella räkodlingar och jämför med den nuvarande arbetsplatsen. De berättar om tidigare långa arbetsdagar, där de ofta, utan lönetillägg, fick

patrullera dammarna nattetid.

- Det fanns inga sociala skydd heller, berättar Le Van Tam, som är utbildad ingenjör inom akvakultur.

På ASC-odlingen är villkoren bättre.

- Sen är det också bra ur miljösynpunkt; vi använder inte antibiotika eller farliga kemikalier, säger Le Van Tam.

ODLINGAR VIETNAM

Fjärde störst i världen

På 1990-talet odlades pangasius i fiskkassar på floderna men numera odlas den största delen av Vietnams pangasius i dammar på land. Vietnam är det näst största ASC-produktionslandet efter Norge och den fjärde största producenten av fisk och skaldjur, efter Kina, Indonesien och Indien. 2016 exporterade landet fiskprodukter till 164 länder där EU, USA och Japan stod för drygt halva exporten.

Källor: ASC, WWF

AKVAKULTUR

Snabb tillväxt

Hälften av världens fisk- och skaldjur odlas idag genom akvakultur, även kallat vattenbruk. De senaste 30 åren har akvakultur varit den snabbaste växande sektorn inom matindustrin med en årlig genomsnittlig ökning på drygt nio procent. 2050 kommer jordens befolkning uppgå till runt tio miljarder människor, med den största ökningen i utvecklingsländerna. Efterfrågan av fisk- och skaldjur följer den utvecklingskurvan. Den globala akvakulturproduktionen fördubblades mellan 2000 och 2012 och förväntas fördubblas igen fram till 2050. Över 60 procent av produktionen kommer redan från utvecklingsländerna och näringen anställer direkt runt 20 miljoner människor och ger försörjningsmöjligheter till mångdubbelt fler.

- Jag ska köpa min drömbil, en Mustang cabriolet, och den ska vara svart och gul!
Sahar Nassif, som kampanjat för kvinnors rätt att köra bil i Saudiarabien. (26/9 BBC)

21

amerikanska och fem kubanska diplomater i Havanna har fått hörselskador efter ljudattacker mot USA:s ambassad i Kuba.

På företaget Vinh Hoan arbetar 2 000 anställda. Många har en månadslön på 250 dollar, närmare 2 000 kronor.

På ASC-certifierade odlingar kontrolleras vattenkvaliteten noga.

Le Van Tam är utbildad ingenjör inom akvakultur. Här kontrollerar han, tillsammans med en kollega, hur räkor på odlingen mår.

Anställda paketerar pangasius-filéer på Vinh Hoans fabrik.

ASC Ifrågasatt standard

Organisationen ASC, Aquaculture Stewardship Council, bildades 2010 av bland annat WWF. ASC:s mål är att vara det ledande certifierings- och märkningsprogrammet för ansvarsfull odlad fisk- och skaldjur.

Märkningen har dock fått kritik.

- Kraven måste ju vara tillräckligt höga för att det ska vara en påtaglig skillnad mellan de som är märkta och de som inte är det. Och det har de inte i dag, sa Ellen Bruno, som arbetar med fiskefrågor på Naturskyddsföreningen, till Sveriges Radios program Kaliber i december.

Även Malin Jonell, som forskar om certifiering av fisk och skaldjur vid bland annat Uppsala universitet, uttryckte sig kritiskt i programmet.

- Pangasius-standarderna som ASC har är inte jättejättstark. Å andra sidan har vi en oroväckande hög antibiotikaanvändning i vår djurproduktion globalt sett. Där tror jag att ASC-märkning kan ha en roll att spela.

Linda Flood

»Nu jublas det över att det saudiska kungahuset ska tillåta kvinnor att köra bil och ansöka om körkort på egen hand.

Saudiarabien Nålsöga av frihet för kvinnor

Hurra! Äntligen får kvinnor i Saudiarabien möjlighet att köra bil. Nyheten blev förstasidesstoff över hela världen förra veckan.

Men vänta nu...bilkörning är knappast det viktigaste i ett land där kvinnor fortfarande

INTE får gifta sig, skilja sig, resa eller öppna ett bankkonto utan tillåtelse från sin make, pappa eller närstående manlig släkting.

De får **INTE** vistas fritt med män, utom på vissa platser såsom sjukhus och banker.

De får **INTE** behålla vårdnaden av sina barn vid en skilsmässa om söner fyllt sju år och döttrar nio år.

De får **INTE** ansöka om id-kort eller pass utan tillstånd från make, pappa eller närstående manlig släkting.

De får **INTE** äta på restauranger som inte har en separat familjesektion.

De får **INTE** gå ut på stan utan sin heltäckande abaya.

De har **INTE** samma rättigheter i domstol. En mans vittnesmål är likvärdigt med två kvinnors.

De har **INTE** samma arvsrätt som sina bröder. Under Sharia-arvslagen får döttrar hälften så mycket som sina bröder.

Men nu jublas det över att det saudiska kungahuset ska tillåta kvinnor att köra bil och ansöka om körkort på egen hand. Ganska småsint med tanke på lagarna ovan.

Enda glädjen är att det ändå rör på sig.

I somras meddelade kungen att även flickor ska få ha skolgympa. Och tidigare i år blev det tillåtet med kvinnliga gym.

Att just röra sig måste väl ändå vara den mest självklara mänskliga rättigheten av dem alla.

Ändå tillåts inte kvinnor röra sig fritt, som att gå till jobbet. 100 länder har lagar som begränsar vilka jobb kvinnor får ha. Och i 18 länder har man laglig rätt att hindra sina fruar från att ta ett jobb.

I början av året hade endast 15 av 196 länder en kvinnlig ledare, enligt tankesmedjan Pew Research Center. Leta sen vidare i statistiken över styrelseordföranden och vd:ar och det känns som att man vill bryta en bläckpenna i bitar med handen.

Och varför ska kvinnors medellön vara hälften av männens, globalt sett? Och varför ska kvinnor ha sämre tillgång till utbildning?

Eller göra mest obetalt hushållsarbete? Eller tvingas föda barn som inte är önskade?

För saudiska kvinnor, med ekonomiska medel att köpa en bil, väntar i alla fall ett nålsöga av frihet nästa år. Hoppas de kör gasen i botten!

GLOBAL SPANING

1 På lördag 7 oktober arrangerar världsfacket IFS för tionde året i rad "World day for decent work" (Världsdagen för bättre arbetsvillkor). Den instiftades för att kräva bättre arbetsvillkor. I år är fokus på skäliga levnadslöner liksom höjda löner för alla arbetare.

2 Södra Europa kommer att tvingas vänja sig vid extrema värmeböljor, varnar forskare vid World Weather Attribution (WWA). Vågor av hetta som kryper över 40-gradersstrecket spås bli normala redan 2050. I somras drabbades främst Italien och Rumänien av extrem hetta och sannolikheten för sådana värmeböljor har tiofaldigats på grund av klimatförändringarna, uppger WWA.